

Kazan Tatarlarında ve Türkiye Türkler'inde Mektup Konulu Maniler

Çulpan ZARİPOVA ÇETİN (*)

Öz: İnsanlar en eski dönemlerden itibaren bilgi alış verişinde bulunmak amacıyla birbirlerine mektup yazmışlardır. Yerleşik hayata erken dönemlerde geçen Kazan Tatarları, okuma yazma oranı yüksek, sosyal ilişkilerini geniş tutan, çeşitli nedenlerden dolayı gurbette yaşamak zorunda kalan bir Türk boyudur. Bu yüzden mektup konulu manilere Türk dünyasında daha çok Kazan Tatarlarında rastlamamız doğaldır.

Tatar ve Türk manilerinde mektup, duygulara tercüman olmakla beraber görüşmeye de vesile olmuştur. Hem Tatar hem Türk manilerinde mektupların içeriği yanında onların ne gibi şartlarda nasıl yazıldığı da bildirilmektedir.

Bununla birlikte Kazan Tatarları ve Türkiye Türklerinin mektup konulu manilerinde ortak yönlerin yanında farklılıklar da görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kazan Tatarları, Türkiye Türkleri, Halk Edebiyatı, Mani, Mektup

Letter Songs of the Kazan Tatars and Turks

Abstract: People through the letters have communicated and reported their feelings with each other since ancient times. The Kazan Tatars have settled for a long time ago. That's why the literacy rate have been higher. Also, because of the various reasons, Kazan Tatars had to be lived in foreign countries in every period. In this context, the correspondence for them have been only solution to communicate with family and relatives stayed in rge country.

Although letter songs played importance in the feelings Tatars and Turks, they also gave opportunities for them to communicate. Besides their contexts, In short letters how, they were written and when, and in what conditions they are written, are mentioned

Though there are some similarities in the letter songs of Kazan Tatars and Turks, dissimilarities are als seen in these works.

Keywords: Kazan Tatars, Turks, folklore, letter songs, letter

Makale Geliş Tarihi: 25.12.2015

Makale Kabul Tarihi: 13.10.2016

I. Giriş

İnsanlar en eski dönemlerden itibaren mektup aracılığıyla iletişim kurmayı öğrenmişlerdir. Farsçası “nâme”, Türkçesi “betik, bitig” olarak bilinen ve birbirinden

---

*) Yrd.Doç.Dr. Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
(e-posta: chulpancetin@gmail.com)

uzakta bulunan kişi ve kurumlar arasında haberleşmeyi sağlayan bir yazı türü olan mektup, genelde beklenen bir haberi verme ya da isteme amaçlı yazılır ve ihtiyacı olan birisi için bilgi kaynağı olur. Fakat şunu da bildirmek gerekir ki insanlar, mektup aracılığıyla bir haberin dışında bilgi alışverişinde de bulunmuşlardır. Yani mektup, her dönemde gönüller arasında köprü oluşturmaktaydı. Özellikle duygu yüklü mektuplar, çoğu zaman yazan tarafından özenle kaleme alınır ve neredeyse edebi bir eser niteliği taşırdı. Mektup içerikli eserlere esasında tüm toplumların hem sözlü hem yazılı edebiyatlarında rastlamak mümkündür. Makalemizin amacı, Kazan Tatarlarının ve Türkiye Türklerinin halk edebiyatında mektup konulu manilerini tespit edip, aralarındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koymaktır.

Maniler, bütün Türk boyları tarafından sevilerek ortaya konulan ve güncelliğini hiç kaybetmeyen, günümüzde dahi geleneği sürdürülmekte olan, hatta bir yaşam biçimine dönüşen halk edebiyatı türüdür. Tatar bilim adamı İlbaris Nadirov bu konuda şöyle yazar: “İnsanlar, evde ya da tarlada çalışırken veya sonbahar ve kış mevsimlerinde oturmaya giderken, bayramlarda eğlenirken, her zaman duygularını manilerin aracılığı ile iletmeyi tercih etmişlerdir” (Nadirov, 1976, s. 7). En eski dönemlerden günümüze kadar ulaşan maniler, gönlümüze her zaman samimi bir duygu derinliği işlemişlerdir. Hem Kazan Tatarlarında hem Türkiye Türklerinde maniler, konu bakımından hayat ve maişetle ilgili düşünceleri, içtimai ve şahsi sıkıntıları, ümidi ve beklentileri içeren, yiğitlik ve beceri gibi sıfatların yanında sılaya hasret çekenlerin duygularını dile getiren, kadınların kaderini anlatan, dostluk, akrabalık ve aşkla ilgilenerek insan ömrü üzerine odaklanan edebi türlerdir. Ama her iki toplumda bu tür maniler her ne kadar benzerlik gösterse de onların farklı yönleri de bulunmaktadır.

Tarih boyunca İdil-Bulgar devleti, Altın Urda ve Kazan Hanlığı gibi şanlı Türk devletleri kuran Kazan Tatarları her şeyden önce bilgili, aydın ve sosyal bir toplum olarak ün kazanmıştır. Kazan Tatarlarının ataları sayılan İdil boyu Bulgar Türkleri, Türk boyları arasında İslam dinini ilk olarak, neredeyse VII. yy. sonunda kabul etmeye başlarlar ve 991 yılında onu resmî din olarak ilan ederler. İdil boyu Türklerinin kurdukları ilk devlette -İdil-Bulgar devletinde- şehirlerde ve köylerde kurulan medreselerde hem erkeklere hem kadınlara bedava eğitim verilmekteydi (Devletşin 1999: 218-238). Bu yüzden okuma yazma oranı çok yüksek olan Tatarların en eski dönemlerde oluşan halk edebiyatı ürünlerinde (masal, rivayet, atasözü, mani, türkü vb.) mektup konusuna rastlamamız gayet doğaldır. Fakat aynısını Türkiye Türklerinin ortaya koyduğu hem sözlü hem yazılı edebiyatla ilgili söyleyemeyiz, Türkiye’de mektup konulu maniler çok fazla olmayıp, onlarda mektubu kendileri yazmaktan ziyade okuyazar olan birine ya da kâtime yazdırdıklarını bildiren satırlara rastlarız:

“Elif’i koy be’yi yaz
Be’yi koyda te’yi yaz
Mektup yâre gidecek

Aman kâtip iyi yaz” *

“Sabahın ilk ezanı
Çığır mektup yazanı
Yarabbi sen kavuştun
Hasret ile gezeni” (Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 76).

Mektup konulu manilere daha çok Kazan Tatarlarında rastlamamızın başka bir sebebi de Kazan Tatarlarının değişik dönemlerde çeşitli tarihî nedenlerden dolayı doğup büyüdüğü topraklardan gurbete gitmek zorunda kalmalarıdır. Burada Tatarların, tarihte en çok sürgüne ve göçe uğrayan bir Türk toplumu olduğunu da hatırlatmak yerinde olur (Minnullina, Yenikeyev, 2013, s. 211). Bu yüzden mektup konulu Kazan Tatar manileri içinde gurbetten yazılan mektuplar ele alınıp incelenecek kadar çoktur. Fakat Türkiye Türkleri sürgün ve gurbet konusunu sözlü edebiyatlarında işlemiş olsalar da nedense onlarda mektup konusu fazla yer almamıştır.

Her iki Türk toplumunda da araştırdığımız mektup konulu manilerde daha çok ayrılığa maruz kalan insanların mektuplaşması söz konusu olup, bunlar genelde mektup aracılığıyla birbirlerine duygularını bildiren âşıklardır (Kaçar, 2006, s. 120). Bir Türk manisinde de söylendiği gibi:

“Koza yapraksız olmaz
Dibi topraksız olmaz
Sevda çeken kimsenin
Cebi mektupsuz olmaz” (Artun, 2000, s. 223).

Mektup, Türk toplumlarında yüz yüze görüşemeyen gençler için tanışmak, duyguları mektup aracılığıyla anlatarak duygusal bir iletişim kurmak ve görüşmek için, çoğu zaman yegâne çare olmuştur (Güler, 2006, s. 104). Metinlerden anlaşıldığı üzere mektup yazışma isteği ve ilk mektup hem Tatarlarda hem Türklerde genelde erkek tarafından bildirilirdi.

Tatarlarda

“*Su buylarında bik küp yördem,
Balavızday sarı at belen;
Hiç te tanışmagan kızlar belen
Tanışırğa bula xat belen*”
(Tatar Xalq İcatı, 1976, s. 339).
*Kitem, irkem, kitem, irkem,
Kitem, irkem, at belen;
Kitemén, irkem, at belen,*

*Su boylarında çok yürüdüm
Bal mumu gibi sarı at ile
Hiç tanışmadığın kızlarla
Tanışabilirsin mektup ile
Gidiyorum nazlı yârim,
Gidiyorum, nazlı yârim, at ile
Gidiyorum nazlı yârim at ile
Söyleşiriz mektup ile..*

* [http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeine-bazi_dusunceler6/Blog/?BlogNo=194996](http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeine-bazi-dusunceler6/Blog/?BlogNo=194996)
(24.08.2014)

Söyleşerbéz xat bélen”
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 347).
*“Biyék tavlarda vak ağaç,
Yafrakları aralaş;
Kabul kürcé selam xatım,
Sörmelé küz, kara kaş”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 344).

Türklerde

*“Portakal dilim dilim
Odaya serdim kilim
Mektupla konuşalım
A benim gonca gülüm” **

*Yüksek dağlarda ufak ağaç,
Yaprakları aralıklı;
Kabul etsene selam mektubumu
Sürmeli göz, kara kaş.*

Ayrıca, Tatar ve Türk manilerinde mektup, bir birini seven iki insanın sadece duygularına tercüman değil, onların görüşmesini hızlandıran, bu görüşmeye vesile olan bir araç olarak da çıkar önümüze:

Tatarlarda

*“Biyék kéne tavlarnıñ başlarında
Cilséz géne bogday cilgerdém;
Kötép te kötép kilmegeçdin,
Koş télédey yazu ciberdém”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 340).

*Yüksek dağların başında
Rüzgârsız buğdayı kuruttum.
Uzun süre bekleyip de gelmeyince
Kuş dili kadar mektup gönderdim.*

Türklerde

*“Yaz gelür
Bahar gelür yaz gelür
Düşümde Hızr’ı gördüm
Didi mektup yaz gelür”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s.162).
*“Mektup yazdım bilesin
Okuyasın gülesin
Şu mektubun üstüne
Durmayasın gelesin”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 188).

*“Mektup yazdım bilesin
Okuyup ağlayasın
Mektubumun ardına
Yar durmayıp gelesin”*
(Tan, 1975, s.31).

İki sevenin birbirine mektup yazmalarının en güzel sebebi, tabii özlem ve hasret idi. Birbirlerinden uzakta yaşayan ya da ayrılmak zorunda kalan sevenler, geceleri uyumadan görüşme umuduyla tutuşarak mektuba sarılmışlardır.

* <http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeine-bazi-dusunceler6/Blog/?BlogNo=194996>
(24.08.2014)

Tatarlarda

*“Tereze töbém islé göl,
Sal da baldağıñı él;
Saginmagaç xat yazmıylar,
Saginganı şunnan bél”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 351).

*Pencere dibim fesleşen,
Çıkar da yüzüğüñü as;
Özlemeden mektup yazılmaz,
Özlediğimi bundan anla işte,*

Türklerde

*“Masa üstünde koku
Al şu mektubu oku
Seni sevdim seveli
Girmez gözüme uyku”*
(Yakıcı, 2007, s. 334).

Aynı zaman âşıklar kâğıda en gizli duygularını emanet ettikleri için, doğal olarak bu mektubun başka birisinin eline geçerek sırlarının ortaya çıkması konusunda da tedirginlik yaşamışlardır.

Tatarlarda

*“Selam yazam xatlarga,
Dustım sinéñ yaklarga;
Xat éçénde niler bulmas,
Ukıtmassıñ yatlarga”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 350).
*“Kayış kamıtlar kiléşe
Kara at muyınnarına;
Üzéñ uki da utka yak,
Birme yat kullarına”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 346).

*Selam yazdım mektupla
Dostum senin diyara;
Mektupta neler yazılmaz
Okutma başkasına.*

*Kemerden koşu yakışır
Kara atın boynuna;
Okuyunca ateşe at
Verme yaban ellere.*

Türklerde

*“Çeşme yaptım akıtma
Yar yoluma bakıtma
Sana mektup yolladım
Başkasına okutma”*
(Bayar, 2007, s. 356).

Mektup konulu manilere mektuplaşmanın aşamaları da yansımıştır: önce gönül verdiği birisinden mektup yazmasını istemek (ya da yazmak); sonra o mektubu göndermek; ona cevap beklemek; sonra uzun zaman cevap alamayınca sitem etmek, şüpheye düşmek; daha sonra nihayet mektubu almak (ya da mektubun sevdiğine ulaşması) ve bu sevinci yaşamak; en sonunda da oturup mektuba cevap yazmak (ya da cevabı almak). Fakat burada Tatar ve Türk manilerinde şöyle bir fark göze çarpmaktadır: Kazan Tatarlarında hayatın bütün safhalarında kadınlar toplumda daha aktif olduklarından dolayı genelde mektubu yazan, cevap bekleyen ve cevabı alamadığında sitem eden bayandır. Örneğin, Tatar bilim adamı H. Bedigıy'ın tespitine göre, “XIX. yy.da Tataristan Cumhuriyetinin başkenti Kazan'da çıkan bazı derleme kitaplarda “Kızların Mektuplarını Süsleyen Maniler” adlı özel bölümler de yer almaktadır” (Bedigıy, 1914, s. 187). Türkiye Türklerinde ise Tanzimat öncesi toplumda kadınlar arasında okuma yazma oranı çok düşük olmuştur. Ayrıca Anadolu'da kadınlar

duygularını daha çok gizlemek, içten içe yaşamak zorunda kalmışlardır. Belki de bu yüzden mektup konulu Türk manilerinde mektuplaşma konusunda erkekler daha aktif olmuştur:

Tatarlarda

*“Samavır kuydum, çey éçtém,
Éçém tuşım köygenge;
Yazı yazıp xatlar saldım,
Sin canımmı söygenge”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 349).

*“Al tasmalar aldım élé
Çeçlerémné ürérge;
Bu xat minnen behétlérek –
Bara siné kürérge”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 342).

*“Yan tereze töplerénde
Üşe kızıl borıçlar;
Minnen kitté, siña kaldı
Xat yazarga burıçlar”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 353).

Türklerde

*“Mektup yazdım dört köşe
Mektuba nişan düşe
Mektup eline geçse
Aklın perişan düşe”*
(<http://www.biceliyiz.com/manilerimiz-bolumu/koyumuze-ozgu-maniler-kategorisi/mektup-manileri-718.html> (24.08.2014)).

*“Yağmur yağar çinçini
Yiyem ağzın içini;
Bir mektup yaz da yolla
Gönlümün güvercini”*
(<http://www.biceliyiz.com/manilerimiz-bolumu/koyumuze-ozgu-maniler-kategorisi/mektup-manileri-718.html> (24.08.2014))

*“Tavuhlar tara çıhtı
Na gozal yera çıhtı
Merak etma sevduğum
Mektubum yola çıhtı”*
(<http://www.biceliyiz.com/manilerimiz-bolumu/koyumuze-ozgu-maniler-kategorisi/mektup-manileri-718.html> (24.08.2014)).

*Semaver koydum çay içtim
İçim dışım yandığı için;
Yazı yazıp mektup yolladım
Canım seni sevdiğim için.*

*Al kurdele aldım işte
Saçlarımı örmeye;
Mektubum benden daha şanslı
Gidiyor seni görmeye.*

*Yan pencerebin dibinde
Yetişir kırmızı biber;
Benden gitti, sana kaldı
Mektup yazmak, bir haber ver.*

Hem Kazan Tatarlarının hem Türkiye Türklerinin manilerinde mektup bekleyen kimse, sevdiğini her şeyden önce onu habersiz bırakmaması ve mümkün olduğu kadar sık yazması konusunda uyarmaktadır.

Tatarlarda

“Çiřmelerden sular alıp
Eçérem atlarım;
Xat alışu – yartı kavuşu,
Tilmértme xatlarıña”
(Tatar Xalık İcatı 1976: 352).

“İřék aldım yeřél çirem
Yeř atlar uynatırğa;
İ can dustım xatlar ciber
Kuñlémné yuvatırğa”
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 346).

Türklerde

“Gügercinim düz beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Hediyeni istemem
Mektubunu sıkça yaz”
(Kilisli Rıfat Bilge 2001, s. 197).

Sabah seçile yârim
Atın kamçıla yârim
Üç parmak kâğıt gönder
Gönlüm açıla yârim”
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 122).

“Mektubunu tez yolla
Sinemi de ez yolla
Derdinden ölüyorum
Bir hayırlı söz yolla”
(<http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeine-bazi-dusunceler--6/Blog/?BlogNo=194996>
(24.08.2014).

Manilerde dile getirilen mektupların boyutu ile ilgili kelimeler ayrıca ilgi çekmektedir. Seven insan mektubunu ne kadar uzun yazsa da sevdiğinden küçücük bir mektuba da razı olduğunu bildirmek ister, yeter ki gelsin o mektup. Hem yukarıda hem aşağıda verdiğimiz örneklerden gördüğümüz gibi, Tatar Türkleri mektubun küçüklüğünü «koş télédey xat» (kuş dili kadar mektup), «kul kisege xat» (el kadar mektup) gibi halk ibareleri ile verirken, Türk manilerinde “bir pare kâğıt”, “üç parmak kâğıt” gibi kıyaslamalara rastlamaktayız.

Tatarlarda

“Sandugaç kungan kapkaga,
Bařın salgan taktaga;
İ begirém, tilmértme indé
Kul kisege xatka da”
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 349).

Türklerde

“Sabah seçile yârim
Atın kamçıla yârim
Üç parmak kâğıt gönder

Çeřmelerden sular alıp
İçiriyorum atlarım;
Mektup almak, yarım kavuşmak;
Hasret bırakma mektubuna.

Avlumuz yeşil çimen,
Genç atlar oynasın diye;
Ah can dostum, mektuplar gönder
Gönlüm açılsın diye.

Bülbül konmuş kapıya
Başını koymuş tahtaya;
Canım hasret bırakma
El kadar bir mektuba.

Gönlüm açıla yârim”

(Kilisli Rifat Bilge, 2001, s.122).

Araştırdığımız manilerden yola çıkarak, seven bir insanın sevdiğine mektubu uyku uyumadan büyük bir hevesle ve elleri yoruluncaya dek ya da kâğıt yetmeyecek kadar uzun uzun yazdığını da görebiliyoruz.

Tatarlarda

“Xatlar yazam argançı,

Uñ bélegém talgançı;

İndé miña yoki kermes

Sinnen xatlat alğançı”

(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 352).

Mektup yazıyorum yorulana kadar

Sağ bileğim uyuşana kadar;

Artık bana uyku haram

Senden mektup alana kadar

Türklerde

“Dağlarda kar kalmadı

Gözlerde fer kalmadı

Daha çok yazacaktım

Kâğıtta yer kalmadı”

(Bayar, 2007, s. 356).

Mektup konulu bir Türk er manisinde ise uzun yazmak isteyip de parmaklarının üşüdüğünden mektubunu bitirmek zorunda kaldığı anlatılmaktadır:

“Mektup yazdım kış idi

Kalemim gümüş idi

Daha çok yazacaktım

Parmaklarım üşüdü” (Bayar, 2007, s. 357).

Ayrıca, Türk manilerinde yazılan ve gönderilen mektuba hiçbir şeyin - karlı dağların dahi - mani olamayacağı ya da sevdiğinden onu ancak Yaradan'ın ayırabileceği de dile getirilmektedir:

“Mektubum beyaz çiçek

Diyarlarda gezecek

Yol verin karlı dağlar

Bu mektup yâre gidecek”

“Mektup yazdım karadan

Dağlar çıksın aradan

Seni benim elimden

Ancak alır Yaradan”*

---

* http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeyne-bazi_dusunceler6/Blog/?BlogNo=194996
(24.08.2014)

Çeşitli nedenlerden dolayı birbirlerinden mesafe olarak ayrılanlar için en zor ve aynı zamanda en heyecanlı nokta, gönderilen mektuba cevap beklemek olmuştur. Mektubu her zaman gözlerine uyku girmeden, sabırsızlıkla, yürekleri yanarak; çoğu zaman sitemle ve bazen unutulduklarını düşünerek şüpheye kapılarak beklemişlerdir. Tabii, onları bu şüpheye mektubun ulaşip ulaşmadığına dair bir bilgi alamamaları da sürüklemekteydi. Bu gibi duyguların yaşanması, hem Tatarlar hem Türkler için elbette ortaktı.

Tatarlarda

*“Akkoş oçıp külge töşe
Kazlar bélen yözerge;
Cavap xatlarıñ kilgençé
Niçek kéne tüzerge”*

(Tatar Xalık İcatı, 1976, s.343).

*“İrte torıp sular sibem,
Kura cilekleréme;
Xatlar ciber, deva bulır
Yangan yörekleréme”*

(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 346).

Türklerde

*“Mektup yazdım vardı mı?
Kimse bilmez derdimi?
İçin için yanıyom?
Mevlam etsin yardımı”*
(Bayar, 2007, s. 357).

*Kuğu uçarak göle iner
Kazlarla beraber yüzmek için;
Cevap mektubun gelene kadar
Bilmem nasıl dayansam*

*Sabah erken su veriyorum
Ahududu çileğime;
Mektup gönder, deva olur
Tutuşan yüreğime.*

Sevdiğine mektup gönderip de her ne koşulda olursa olsun cevap alamamak, manilerde sevginin karşılıksız kalmasına, umutsuzluğa yol açar ve unutulmakla yorumlanır. Bu tür maniler her iki Türk toplumunda da bekleyenin sitem ve ıstırabını içermektedirler.

Tatarlarda

*Alma birdém - almadiñ,
Al yavlıkka kuymadiñ;
Özélép-özélép xatlar yazdım,
Karşı xatlar yazmadiñ”*

(Tatar Xalık İcatı 1976: 342).

*“Biyék tavlarnıñ başında
Küréne kayın başları;
Yıl tevlégé uniké ay, -
Kilmi selam xatları”*

(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 344).

*“Almı gerebeleréñ,
Gölmé gerebeleréñ?
Xat yazarmın digen idéñ,
Kayda ul vagdeleréñ?”*

(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 342)

Türklerde

*“Dâd etmedi
Cevr etti dâd etmedi*

*Elma verdim, almadın
Al mendile koymadın.
Özlemle mektuplar yazdım,
Hiç karşılık vermedin.*

*Yüksek dağların başında
Görünür kayın başları;
Yıl boyunca on iki ay
Gelmiyor mektupların.*

*Al mı kehribarların
Gül mü kehribarların?
Yazışmaya söz vermiştin
Nerde o vaatlerin?*

*Hayli demdir bı-vefa
Bendesin yâd etmedi
Bir pare kâğıt ile
Hatırım şad etmedi”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 85).

*“Kara tren gelmez m’ola
Düdüğünü çalmaz m’ola
Gurbete yar yolladım
Mektubun salmaz m’ola”*
(Kaçak, 2007, s. 115).

*“Karanfil koptu sapsız
Goncası var hesapsız
Mektubum yüze vardı
Hepsi kaldı cevapsız”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 199).

*“Dağlar ağardı kardan
Haber almadım yardan
Öleydim kurtulaydım
Ben de bu ah u zardan”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 188).

Malum, mektubu yazan ya da bekleyen birisi için en güzel an, cevap mektubunu eline aldığı andır. Bir mektubun cevapsız bırakılmaması her zaman duygulara verilen değer ve aşka cevap olarak kabul edilmiştir.

Tatarlarda

*“Kaz kanatçıları kat kat bulur,
İr kanatçıları at bulur;
Xatlarım karşı catlar yazsañ,
Söyülerêñ sinêñ xak bulur”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 339).

*Kazın kanatları kat kat olur,
Erkeğın kanadı at olur;
Mektubuma cevap yazarsan
Sevdiğin doğru olur.*

Türklerde

*“Mektup verdim postaya
Haber gitsin ustaya
Yârimden cevap geldi
Düğünümüz haftaya”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 55)

Her iki Türk toplumunun manilerinde genelde âşıklara özgü olan alışkanlıklardan da bahsedilmektedir. Örneğın, sevdiğinden mektup alma sevincinden o mektubu defalarca okumak, koklamak, hatta yatağı girerken bile elinde tutarak uyumak gibi.

Tatarlarda

*“Terezemneñ éleğésén
Lenta bélen çüpledém;
Sinnen kilgen xatıñı
Uçıma uçlap yokladım”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 345).

*Penceremin perdesini
Kurdele ile süsledim;
Senden gelen mektubu
Avucumda tutup uyudum.*

*“Kulmdağı yözégémneñ
İsémneré Vekile;
Xatlarıñı ukıganda*

*Elimdeki yüzüğümün
İsmi olur Vekile;*

Al çeçek isé kile”
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 347).

Türklerde

*“Mektup yazdım acele
Al eline hecele
Mektup vekilim olsun
Al koynuna gecele”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 66).

*“Mektup yazdım okuna
Selam sana dokuna
Gönderdiğim mektubu
Gül yerine kokula”*
(<http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeine-bazi-dusunceler--6/Blog/?BlogNo=194996>
(24.08.2014).

*Mektuplarını okurken
Al çiçek kokusu gelir.*

Fakat hasretle bekleyip de sonunda gelen mektup yine de seven insana sevdiğinin kendisiyle yüz yüze göz göze görüşme sevincini yaşatamaz. Çünkü ne kadar uzun ve dokunaklı olsa da bir mektup, seven insanın yüreğinde olanları tam anlamda anlatamaz ve ona dokunma mutluluğunu veremez.

Tatarlarda

*“Bardım Kazan kibétene -
Sabınnıñ kızılı yuk;
Üzén kürép söyleşmegeç,
Xat bélen kızığı yuk”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 343).

Türklerde

*“Kaleden indim iniş
Çevresi dürlü yimiş
Yäre mektup yolladım
Kendisi gelsin dimiş”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 188).

*“Mektup yazdım oraya
Tez gelasin buraya
Mektup para etmiyer
Yurektaki yaraya”*
(<http://www.biceliyiz.com/manilerimiz-bolumu/koyumuze-ozgu-maniler-kategorisi/mektup-manileri-718.html> (24.08.2014).

*Vardım Kazan dükkânına -
Sabunun kırmızısı yok;
Yüz yüze konuşmayınca
Mektupla tadı yok.*

Türk manilerinde Tatar manilerine nazaran hasret ve özlem çeken insan, manilerin sonunda sevdiğine kavuşmak için dua etmektedir:

*“Gegef üstünde pullar
Nazlı yar mektup yollar
Dua edin kardaşlar
Kavuşsun hasret kullar”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 182).

“Mektup verdim karadan
Dağlar kalksın aradan
Hasretin beni yaktı
Kavuştursun Yaradan”

(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 148).

Bu gibi dualara savaş meydanlarında ya da askerde memleketinden uzak düşen ve ailesine, kardeşlerine, sevdiğine hasret kalan Türkiye’deki erler tarafından yazılan manilerde de sıkça rastlarız:

“Mektup yazdım ulaşa
Okuyanlar ağlaşa
El kaldır da dua et
Hasiretler kavuşa”

(Tan, 1975, s. 31).

“Mektup yazdım ben size
Ayrılık düştü bize
Allah kısmet ederse
Otururuz diz dize”

(Tan, 1975, s. 31).

Er mektubu şeklinde yazılan maniler Tatar Türklerinde de vardır. Bu maniler genelde 1941-1945’li yıllarda II. Dünya Savaşı’nda erlerin hasretle yazılan mektuplarını süslemektedirler(Nadirov, 1976, s. 27). Hem Tatar hem Türk erleri savaş alanından bu tür manilerle sevdiklerine olan hasretlerini ve onlardan gelen mektuplara ne denli sevindiklerini bildirmektedirler:

Tatarlarda

“Komandirlar kırdı yöri
Tırı kara at belen;
Künñellerémné yuvatam
Sinnen kilgen xat bélen”

(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 347).

Komutanlar bozkırda gezer

Doru siyah at ile;

Gönlümü avutuyorum

Senden gelen mektup ile.

Türklerde

“Mektup yazdım köşeli
İçinde gül döşeli
Günler akşam olmuyor
Yar aklıma düşeli”

(Tan, 1975, s.31).

Tatar manilerinin çoğundan onların kızlar tarafından yazıldığını tespit etmemiz güç değildir çünkü ilk iki satırda sıkça pencere dibinde yetişen *kına*, *yanan* (sardunya) ve *kızıl borıç* (kırmızı biber) gibi saksı çiçeklerinden bahsedilir. Manilerin Tatarlarda genelde kadınlar tarafından yazılması hiç şaşırtmıyor çünkü erkekler ekmek parası peşine düşer ya da savaşa giderlerdi, kadınlar da onları sadakatle bekleyerek içlerini yakan hasret ile sitemlerini mektuba dökerlerdi. Kadınlar erkeklere nazaran daha duygusal oldukları için duygularını derinden yaşamayı ve bu duyguları özenle ve büyük bir istekle anlatmayı da

iyi bilirler. Ayrıca sabırla beklemek de Türk toplumlarında yüzyıllardır kadınların görevi idi. Tatar halk edebiyatında manileri yazan ve söyleyen de genelde kadınlardı.

Türk manilerinde ise genelde mektubu yazanın cinsini tespit etmek güç olsa da yine de birçok manide geçen “gonca gülüm”, “gönlümün güvercini”, “nazlı yârim” gibi hitaplardan yazanın genelde erkek olduğu anlaşılmaktadır:

*“Pencerede şişesi
Yanında beneşesi
Oturmuş yazı yazar
Ciğerimin köşesi”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 84).

*Yiyem ağzın içini;
Yağmur yağar çinçini
mektup yaz da yolla
Gönlümün güvercini”**

Şunu da belirtmemiz gerekir ki manilerde mektupların sadece içeriği değil, onların ne ile ne zaman ve ne gibi şartlarda yazıldığı ve nasıl gönderildiği ile ilgili bilgi de verilmektedir. Örneğin, Tatarlarda da Türklerde de mektup yazmak için genelde mürekkep ile altın ya da gümüş kalem kullandıklarını görüyoruz.

Tatarlarda

*“Terezelermnêñ töbênde
Kara savıt bêlen kalemê;
Yazı gına yazıp, piçet basıp,
Min ciberim siña selamê”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 339).
*Altın ruçka, kömêş kalem,
Yazgan çakta eylene;
Harêfleré citmegen dip,
Zinhar gayép eyleme”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 343).

*Pencerelerimin dibinde
Müreккеple kalemim;
Yazı yazıp, mühür basarak
Gönderiyorum sana selamım.*

*Altın kalem, gümüş divit
Ben yazarken dönüyor;
Harfleri eksik diye,
Lütfen ayıp etme.*

Türklerde

*“Yazı yazdım yaz idi
Kalemim kiraz idi
Ayıplama sevdiğim
Müreккеbim az idi”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001: 98).
*Mektup yazdım yaz idi
Kalemim beyaz idi
Biraz daha yazardım
Müreккеbim az idi*
(Tan, 1975, s. 31).

---

* <http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeyne-bazi-dusunceler6/Blog/?BlogNo=194996>
(24.08.2014)

*“Mektup yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Daha çok yazacaktım
Elim üşümüş idi”*
(Bayar, 2007, s. 357).

Mektubu yazan, çoğu zaman mektubuna daha duygusal bir anlam katmak için bazen mürekkep yerine “gözden yaş akıtılarak” ya da abartılı bir şekilde “kanlı yaşla” yazdığını söyler:

Tatarlarda

*“İşek kénem töbé yeşél ülen,
İrte géne torıp at ciber;
Miné, canıkayım, söyer bulsañ,
Yeşéñné tamızıp xat ciber”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 339).

*Avlumuzun önü yeşil çimen,
Sabah kalkıp atları otlat,
Beni canım eğer seviyorsan,
Yaşını damlatıp mektup gönder.*

Türklerde

*“Karanfil aldım handan
Sevdim seni candan
Yâre mektup yazayım
Gözümde akan kandan”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 146).

*“Sinemde çoktur yara
Cân kurban oldu yâre
Gözümde akan kandan
Bir kanlı mektup yazam
Gönderem ol diyâre”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s.62).

Mektup konulu manilerde zaten en önemli nokta, mektup yazanın bu süreç içindeki ruh halini yansıtmalarıdır. Örneğin, Tatar manilerinde sevenin mektup yazarken *yılıy-yılıy* (ağlaya ağlaya), *yörekeyém ut tik yana* (yüreğim alev alev yanarak) yazmasından bahsedilir. Türkler de yâre mektup yazarken “hasretin beni yaktı”, “yüreğim yane yane” gibi ibareler kullanılır.

Tatarlarda

*“Bara gına torgaç min utırdım
Ayakkayınayım talganga;
Yılıy gına yılıy xatlar yazdım
Yörekeyém ut tik yanganga”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 339).

*Yürürken ben oturdum
Ayaklarım yorulduğundan.
Ağlaya ağlaya mektup yazdım
Kalbim alev alev yandığından.*

Türklerde

*“Karanfil hane hane
Topladım dane dane
Yâre bir mektup yazdım
Yüreğim yane yane”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 68).

Bazı manilerde mektubun yazıldığı zaman dilimi ya da mevsim de anılır. Örneğin, Kazan Tatarlarında bu genelde gün ve saat dilimi ise, Türkiye Türklerinde daha sık mevsimler dile getirilmektedir.

Tatarlarda

*“Begrém, siña xatlar yazam
Kiçke segat cidéde;
Xatka karşı xatıñ ciber
Onıtmıyça miné de”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s.345).
*“Bu xatnı yazdım östelde
Kiçké çeyler éçkende;
Divanalar bulam, dustım,
Sin iséme töşkende”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s.344).

Türklerde

*“Yazı yazdım yaz idi
Kalemim kiraz idi
Ayıplama sevdiğim
Mürekkebin az idi”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 98).
*“Gügercinim düz beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Hediyeni istemem
Mektubunu sıkça yaz”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 197).
*Mektup Yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Daha çok yazacaktım
Elim üşümüş idi”*
(Bayar, 2007, s.357).

Türk manilerinden farklı olarak Tatar manilerinde mektubun nerede ve ne gibi koşullarda yazıldığı da sıkça bildirilmektedir. Örneğin, masa başında, akşam çay içerken, elektrikli lamba ışığında ya da karanlıkta vb.:

*“Begrém, siña xatlar yazdım
Éléktr utlarında;
Xatım siña barıp citsén
Sagnu minutlarında”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 345).
*“Bu xatlarını yazgan çakta
Karañğı idé utıbiz;
Kiléşmegen ciré bulsa
Kiléştérép ukıgız”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 350).

*Ciğerim sana mektup yazdım
Akşam saat yedide;
Mektubuma karşılık ver
Unutmadan beni de.*

*Mektubu yazdım sofrada
Akşam çay içerken;
Divane oluyorum dostum,
Sen akluma gelince.*

*Ciğerim, sana mektuplar yazdım
Elektrik ışığında;
Mektubum sana ulaşsın
Özlediğim zamanlar.*

*Bu mektubu yazarken
Karanlıktı ışığımız;
Eksik olan yeri varsa
Tamamlayıp okuyunuz.*

Hem Tatar hem Türk mektup konulu manilerinin ortak özelliklerinden biri de mektubun gönderilmesine ilişkin daha güvenli ve son yüzyılların icadı olan posta ve postacı ile ilgili bilgi verilmesidir.

Tatarlarda

*“Urman buyı zur tugay,
Urtasında bér kuray;*

*Orman boyu büyük tugay,
Ortasında bir kamış;*

*Xatmı salsañ sal poçtovoy
Poçtovoy xat tiz uray”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 351).

Türklerde

*“Mektup verdim postaya
Haber gitsin ustaya
Yarımden cevap geldi
Düğünümüz haftaya”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 55).

*Mektup gönderirsen posta ile gönder,
Posta ile mektup çabuk ulaşır.*

Mektup konulu manilerde hem Tatar ve Türkiye Türklerinde halk şiiri geleneğine uygun olarak iletmek istenilen mektubu ya da selamı kuş ile ya da kuşun kanadında gönderilmesi dile getirilmektedir. Tatar Türklerinde bu kuş, genelde *kır kazı* (yaban kazı), *bilbul*, *sandugaç* (bülbul), *akkoş* (kuğu) kuşudur. Türklerde ise selam genelde bülbul ve turna ile gönderilmektedir. Ayrıca her iki Türk toplumunda da mektup konulu manilerde bülbulün anılması bir tesadüf değildir. Bülbul Türk ve Doğu halk edebiyatında her zaman aşkın ve aşk ıstırabının simgesi olmuştur. Aşağıda verilen örneklerden yola çıkarak şunu da belirtmemiz gerekir: Tatar Türkleri kuşa mektup göndermek için seslenirken, Türk manilerinde mektuptan bahsedilmemekte. Seven, kuş ile sadece selam göndermektedir.

Tatarlarda

*“Sanduaçım, kil katıma,
Xat yazıym kanatıña;
Yazgan xatım – emanetém,
Tapşır şul canaşıma”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s.349).
*“Ay-hay akkoş, ay-hay akkoş,
İké eylen de monda töş;
Kanatıña xat kıstıram,
Dustım kayda, şunda töş”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s.340).
*“Ey, kır kazı, töş yanıma
Tomsk külleréne;
Xat kıstıram kanatıña,
İlterséñ söygenéme”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 353).

Türklerde

*“Yâre yakın
Öter bülbul yâre yakın
Rakib dizin kırılısın
Kumru benden selam et
Gidersen yâre yakın”*
(Kilisli Rıfat Bilge, 2001, s. 141).
*“Yâre benden
Götür bülbul yâre benden
Ne sende çok tükendi
Ne gitti yara benden
Turna selamım götür*

*Bülbulüm gel yanıma
Mektup yazayım kanadına
Yazdığım mektup, emanetim
Götür o cananıma.*

*Ah kuğu kuşu, ah kuğu kuşu
İki kez dön de buraya in
Kanadına mektup koyacağıım
Dostum nerdeyse oraya in.*

*Ah yaban kazı in yanıma
Tomsk şehri göllerine
Mektup yerleştireceğim kanadına
Götürürsün sevdiğime.*

Gidersen yâre benden”
(Kilisli Rifat Bilge, 2001, s. 140).

Bazen selam göndermek için âşıklar bulut, seher yeli ve akşam serinliği gibi doğa unsurlarına seslenirler.

Tatarlarda

*“Kiç utırıp xatlar yazdım -
Kavriy miném kalemém;
İrtengé cil, kiçke salkın
Bulur sézge selamém”*
(Tatar Xalık İcatı, 1976, s. 347).

*Akşam oturup mektup yazdım
Kuş tüyünden kalemim
Seher yeli, akşam serinliği
Olur size selamım.*

Türklerde

*“Gidin bulutlar gidin
Yârime selam edin
Yârim tatlı uykuda
Uykusun haram edin”*
(Kilisli Rifat Bilge, 2001, s. 134).

Mektup konulu manilerde yazanın sevdiğine seslendiği özel hitaplar da dikkate değer olup, bunlar Tatar Türklerinde *irkem* (nazlım), *sörmelé küz*, *kara kaş* (sürmeli göz, kara kaş), *can dustım* (can dostum), *begirém* (ciğerim), *dustım* (dostum), *canaşım* (cananım), *söygeném* (sevdiğim), Türklerde ise *yâr*, *gonca gülüm*, *sevdiğim/sevdiğim*, *ciğerimin köşesi*, *nazlı yârim* gibi hitaplardır. Bunun dışında manilerde her iki Türk toplumuna özgü olan kültürel değerler de yer almaktadırlar. Mesela Tatar Türklerinin yaşadıkları coğrafyada yetişen ağaç, bitki ve çiçekler [*islé göl* (fesleğen), *bogday* (buğday), *kuray* (kamuş), *kura cilek* (ahududu), *alma* (elma), *kayın ağacı* vb], hayvanlar ve kuşlar [at, *akkoş* (kuğu), *kaz*, *kır kazı* (yaban kazı), *sandugaç* (bülbul)], süs eşyaları [*baldak* (alyans), *yözék* (yüzük), *gerebe* (kehribar), *al tasma* (saç örgüsü için pembe kurdele) vb.], doğa ortamları [*çişme buyı* (çeşme yanı), *tugay* (ağaçlık), *urman* (orman), *su buyı* (su kenarı), *tau başı* (dağ baş) vb.], Tatarların günlük hayatına özgü özel eşyalar [*kayış kamıt* (kemerden koşu), *samavır* (semaver), *sandugaçlı kapka* (bahçe kapısı üzerindeki bülbul süsü), *sabın* (sabun), *çey* (çay)], günlük uğraşlar [*bogday cilgerü* (buğdayı kurutma), çeşmeden su almak, atlara su içirmek vb.]. Türk manilerinde ise Türkiye coğrafyasına özgü karlı dağlar; karanfil, gül, benefşe gibi çiçekler; koza, portakal, kiraz, yemiş gibi bitki ve meyveler; at; bülbul, güvercin, kumru, turna, bülbul ve tavuk gibi kuşlar; kilim, koku, kamçı gibi günlük kullanımda olan nesnelere, şeyler ve kara tren, kale gibi unsurlar anılmaktadır. Hem Tatar hem Türk manilerinde sıkça atın dile getirilmesi, her iki boyun eskiden aynı hayat tarzı sürdürmelerine işaret etmektedir. Ayrıca Türk manilerinde dini unsurlar da göze çarpmaktadır. Örneğin, ezan, dua etmek, kısmet, Allah, Yaradan, Yarabbi, Hızır gibi sözler buna delildir. Kazan Tatarları da Müslüman olmalarına rağmen manilerinde dinî motiflere neredeyse rastlamamaktayız.

II. Sonuç

Sonuç olarak, ayrı düşen insanlar hangi yüzyılda yaşarlarsa yaşasınlar her zaman duygularını belli etmek ve iletişim kurmak için mektuba başvurmuşlar ve

başvuracaklardır. Araştırma esnasında Tatar ve Türk manilerinde yer alan benzerlikler ve farklılıklar tespit edildi.

Benzerlikler:

-Her iki Türk toplumda da ayrılığa maruz kalan insanlar, genelde mektup aracılığıyla birbirlerine duygularını bildiren aşıklardır;

-Her iki Türk toplumun manilerinde genelde âşıklara özgü olan alışkanlıklardan da bahsedilmektedir (sevdiğinden mektup alma sevincinden o mektubu defalarca okumak, koklamak, hatta yatağa girerken bile elinde tutarak uyumak gibi);

-Maniler her iki toplumda da mektup yazanın bu süreç içindeki ruh halini yansıtır;

-Mektubun gönderilmesine ilişkin daha güvenli ve son yüzyılların icadı olan posta ve postacı ile ilgili bilgi verilir;

Sevdiğine mektup gönderip de her ne koşulda olursa olsun cevap alamamak, manilerde sevginin karşılıksız kalmasına, umutsuzluğa yol açar ve unutulmakla yorumlanır. Bu tür maniler her iki Türk toplumunda da bekleyenin sitem ve ıstırabını içermektedirler;

-Tatar ve Türk manilerinde mektup, bir birini seven iki insanın sadece duygularına tercüman değil, onların görüşmesini hızlandıran, bu görüşmeye vesile olan bir araç olarak da gösterilir;

-Mektup konulu manilere mektuplaşmanın aşamaları da yansımıştır: önce gönül verdiği birisinden mektup yazmasını istemek (ya da yazmak); sonra o mektubu göndermek; ona cevap beklemek; sonra uzun zaman cevap alamayınca sitem etmek, şüpheye düşmek; daha sonra nihayet mektubu almak (ya da mektubun sevdiğine ulaşması) ve bu sevinci yaşamak; en sonunda da oturup mektuba cevap yazmak (ya da cevabı almak);

Tatar ve Türkiye Türklerinde halk şiiri geleneğine uygun olarak iletme istenilen mektubu ya da selamı kuş ile ya da kuşun kanadında gönderilmesi dile getirilmektedir;

-Manilerde mektupların sadece içeriği değil, onların ne ile ne zaman ve ne gibi şartlarda yazıldığı ve nasıl gönderildiği ile ilgili bilgi de verilmektedir;

-Manilerde her iki Türk toplumuna özgü olan kültürel değerler de yer almaktadırlar.

Farklılıklara gelince, onlar şöyle sıralanabilir:

-Mektup konulu Kazan Tatar manileri içinde gurbetten yazılan mektuplar ayrı incelenecek kadar çoktur. Fakat Türkiye Türkleri için sürgün ve gurbet konusunu sözlü edebiyatlarında işlemiş olsalar da nedense onlarda mektup konusu fazla yer almamıştır;

-Kazan Tatarlarında hayatın bütün safhalarında kadınlar toplumda daha aktif olduklarından dolayı genelde mektubu yazan, cevap bekleyen ve cevabı alamadığında sitem eden bayandır. Türkiye Türklerinde ise kadınlar duygularını daha çok gizlemek, içten içe yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu yüzden mektup konulu Türk manilerinde mektuplaşma konusunda erkeklerin daha aktif olduğu göze çarpmaktadır;

-Türk manilerinde Tatar manilerine nazaran hasret ve özlem çeken insan, manilerin sonunda sevdiğine kavuşmak için dua etmektedir;

-Kazan Tatarlarında mektubun yazıldığı zaman, genelde gün ve saat dilimi ise, Türkiye Türklerinde daha sık mevsimler dile getirilmektedir;

-Türk manilerinden farklı olarak Tatar manilerinde mektubun nerede ve ne gibi koşullarda yazıldığı da sıkça bildirilmektedir (masa başında, akşam çay içerken, elektrikli lamba ışığında ya da karanlıkta vb.);

-Mektup konulu manilerde hem Tatar ve Türkiye Türklerinde halk şiiri geleneğine uygun olarak iletmek istenilen mektubu ya da selamı kuş ile ya da kuşun kanadında gönderilmesi dile getirilmektedir. Tatar Türklerinde bu kuş, genelde yaban kazı, bülbül, kuğu kuşudur. Türklerde ise selam genelde bülbül ve turna ile gönderilmektedir.

Tabii, bizim devirde artık teknoloji çok gelişmekte olup telefon, cep telefonu, internet gibi iletişim araçları hayatımızın önüne geçmiş durumdadır. Artık insanlar haberi aylarca beklemeden her dakika başı mesaj aracılığıyla alabilirler. Fakat bütün bu yenilikler insanlardan pratik olmalarını talep etmektedir. Yani duygularımızı ve haberleri mümkün olduğu kadar kısa yazmak zorundayız. Bu nedenle günümüz mesajları hiçbir zaman duygu ve düşünce yüklü uzun mektupların yerine geçememektedir. İşte bu sebeple, eskiden insanların mektuplaşarak aylarca mektuplarına heyecanla cevap beklemelerinden dolayı o devirlerde duyguların da daha sağlam olduğunu yansıtan mektup konulu maniler bizim için hiçbir zaman önemini kaybetmeyecektir.

Kaynaklar

- Artun, E. (2000). *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*. Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Bayar, M. (2007). “Bolvadin Manileri.” IV. *Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyum Bildirileri. (Türk Dünyasında Maniler. 6-8 Kasım 2006, Fethiye.)*. Fethiye: Egeli Araştırmacılar ve Yazarlar Birliği Yayınları, 354-358.
- Bedigiy, H. (1914). *Cırlar Cıyıntığı*. Kazan.
- Devletşin, G. (1999). *Törki-Tatar Ruhi Medeniyetê Tarixı*. Kazan, Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Güler, Abdülkadir. (2007). “Tük Halk Edebiyatında Maniler ve Konularına Göre Yansımaları”. IV. *Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyum Bildirileri. (Türk Dünyasında Maniler. 6-8 Kasım 2006, Fethiye.)*. Fethiye: Egeli Araştırmacılar ve Yazarlar Birliği Yayınları, 90-106.
- Kaçak, Burhan. (2007). “Gurbet Kokan Maniler”. IV. *Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyum Bildirileri. (Türk Dünyasında Maniler. 6-8 Kasım 2006, Fethiye.)*. Fethiye: Egeli Araştırmacılar ve Yazarlar Birliği Yayınları, 114-125.
- Kilisli Rifat Bilge (2001). *Maniler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Minnullina, F.X., Yenikeyev, İ. A. (2013). “Tragiçeskiye Motivı v Dramah İ. Yuzeyeva “Vironila İz Ruk Belıy Kalfak” i M. Gilyazova “Rana”. *Filologiya i Kultura. Philology And Culture*. N-4(34), 210-212.

Nadirov, İlbaris (1976). "Tatar Xalkınıñ Kıska Cırları". *Tatar Xalk İcatı. Kıska Cırlar (Dürtyullıklar)*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı, 7-32.

Tan, Nail. (1975). "Mektup Manileri." *Sivas Folkloru Dergisi*. 35, Aralık, 10-13.

Tatar Xalk İcatı. Kıska Cırlar (Dürtyullıklar) (1976). Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.

Yakıcı, Ali. (2007). "Sözlü Gelenekte Yaşayan Halk Kültürü Ürünlerinin Göç Yoluyla Taşınmasına Örnek: Veliödük Köyü Manileri". *IV. Uluslararası Türk Medeniyetlerinde Sözlü Kültür Geleneği Sempozyum Bildirileri. (Türk Dünyasında Maniler. 6-8 Kasım 2006, Fethiye.)*. Fethiye: Egeli Araştırmacılar ve Yazarlar Birliği Yayınları, 334-340.

İnternet Sayfaları

[http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeine-bazi-dusunceler--6/Blog/?BlogNo=194996_\(24.08.2014\)](http://blog.milliyet.com.tr/mektup-manileri-uzeine-bazi-dusunceler--6/Blog/?BlogNo=194996_(24.08.2014)).

<http://www.biceliyiz.com/manilerimiz-bolumu/koyumuze-ozgu-maniler-kategorisi/mektup-manileri-718.html> (24.08.2014).